

Inventarisatie karakteristieke bouwwerken Voerendaal

plan van aanpak

Projectnaam: Inventarisatie karakteristieke bouwwerken Voerendaal
 Projectnr.: 54-2019-CU-001
 Projectgebied: gemeente Voerendaal
 Onderdeel: plan van aanpak
 Bestemd voor: IKL intern / gemeente Voerendaal
 Versie: 10-12-2018
 Status: Definitief
 Document: 20190129 pva karakteristieke bouwwerken Voerendaal
 Laatst bijgewerkt: H. van Kuijk

1 Inleiding

Aanleiding

De gemeente Voerendaal wil haar karakteristieke bouwwerken beter kunnen beschermen. Hiervoor is een actualisatie en een inhoudelijke verdieping van de bestaande lijst van karakteristieke bouwwerken noodzakelijk. Daarnaast heeft cultureel erfgoed belangrijke waarden voor identiteit, economie en welbevinden van bewoners en bedrijven. Cultureel erfgoed mag vanuit de samenleving steeds vaker rekenen op waardering als drager van de lokale identiteit. De gemeente erkent dit belang en wil haar bewoners betrekken bij de totstandkoming van de waardering van de karakteristieke bouwwerken. Vanwege de expertise op het vlak van het betrekken van mensen bij landschap en erfgoed heeft de gemeente Voerendaal de stichting IKL gevraagd hiervoor een plan van aanpak op te stellen.

Doel:

Binnen scope van dit project:

1. Cultuurhistorische en karakteristieke waarden van bouwwerken in kaart brengen;
2. Creëren bewustzijn en waardering voor karakteristieke bouwwerken bij burgers en gemeente.

Buiten scope van dit project:

Het in stand houden van de karakteristieke bouwwerken door borging in het omgevingsplan.

Definitie karakteristiek bouwwerk:

Deze gebouwen zijn karakteristiek voor het dorp of het landschap en bepalen mede de identiteit of aanzicht van het gebied. Deze gebouwen zijn belangrijk vanwege bijvoorbeeld de (oorspronkelijke) functie binnen het dorp, de ouderdom, de bouwstijl en/of de opvallende ligging.

Karakteristiek vastgoed en ondersteunend vastgoed;

Karakteristieke ensembles;

Diverse functies: agrarisch, religieus, industrieel, etc.

Uitgesloten binnen dit project: archeologie, natuurlijke landschapselementen én Rijksmonumenten

2 Aanpak

Om aan beide doelen te voldoen is een specifieke aanpak nodig waarbij de inzet van professionals wordt aangevuld door lokale deskundigen en geïnteresseerden, of andersom. Het is gebruikelijk om karakteristieke bouwwerken te laten inventariseren en waarderen door professionals maar hiermee wordt voorbijgegaan aan het creëren van bewustzijn en waardering bij burgers. Ook worden hierdoor belangrijke lokale verhalen en emoties gemist die gekoppeld zijn aan de waardering van de bouwwerken. Van de andere kant kan van bewoners en lokale deskundigen niet verwacht worden dat zij bouwwerken volledig kunnen beoordelen conform de waarderingscriteria van bijvoorbeeld de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (RCE). Door lokale mensen en professionals samen te laten werken komen we tot een beter, bruikbaar en waardevoller eindproduct.

IKL heeft de focus op de positieve effecten om samen met lokale mensen te werken, zoals hierboven beschreven. Echter er kleven ook risico's aan. Het gemeentelijk doel om tot een goede waardering te komen moet voorop staan. Lokale kennis is vaak zeer detailgericht, terwijl de inventarisatie een groter abstractieniveau heeft. Het managen van verwachtingen en de afweging tussen betrokkenheid en knopen doorhakken rust bij de procesbegeleider van IKL. Dit plan van aanpak beschrijft ook het risicomanagement.

In de voorgestelde aanpak wordt van groot schaalniveau tot en met objectniveau gewerkt. De karakteristieke bouwwerken staan vaak niet voor niets op de plek waar ze nu staan. Dit is gerelateerd aan de ontstaansgeschiedenis van de dorpskern wat vaak weer een resultante is van de onderlinge samenhang tussen bijvoorbeeld bodem, water en ecologie. Karakteristieke bouwwerken zijn vaak terug te vinden door de oude dorpsstructuren onder de huidige structuur te leggen.

Onze aanpak moet de gemeente zo goed mogelijk helpen bij de bescherming van haar karakteristieke bouwwerken. We waarderen de bouwwerken op twee niveaus waarbij voor één categorie een hoger beschermingsregime geldt. Van deze categorie wordt een uitgebreidere beschrijving gemaakt op basis waarvan de gemeente aanvragen kan beoordelen en keuzes kan maken. Deze categorieën kunnen vervolgens opgenomen worden in bestemmingsplannen dan wel het omgevingsplan. Deze methode is veel arbeidsextensiever en risicoarmer dan het individueel aanmerken van bouwwerken als monument.

In dit project willen we per kern op twee niveaus waarderen:

1. Structuren, ensembles en beeldbepalende bouwwerken

De ontwikkeling van een dorp of gebied is afleesbaar aan de structuren in de bebouwing en het landschap. De ruimtelijke hoofdstructuur bepaalt in grote mate het karakter van het dorp of gebied. De structuren zijn van belang voor de afleesbaarheid van de historische ontwikkeling van een dorp. De structuren worden vaak gevormd door een groep van bouwwerken waarvan de aaneengesloten gevels beeldbepalend zijn voor het dorp of de kern. Ook kan een solitair bouwwerk weinig monumentale waarde hebben maar toch een beeldbepalend karakter hebben.

Voor deze groep geldt dat enkel de gevels aan de straatzijde worden beschreven. Bij dit minder zware regime kunnen makkelijker wijzigingen worden doorgevoerd zolang de uitstraling van het object niet wijzigt.

2. Karakteristieke bouwwerken

Deze gebouwen zijn karakteristiek voor het dorp of het landschap en bepalen mede de identiteit of aanzicht van het gebied. Deze gebouwen zijn belangrijk vanwege bijvoorbeeld de (oorspronkelijke) functie binnen het dorp, de ouderdom, de bouwstijl en/of de opvallende ligging.

De karakteristieke bouwwerken worden uitgebreider beschreven waardoor wijzigingen beter kunnen worden getoetst en hiervoor meer kwaliteit kan worden geëist.

De dorpsbiografie, en het afleiden van huidige structuren en ensembles hieraan kan opgepakt worden door bewoners, gemeente en IKL. Ook kunnen lokale deskundigen nadenken over welke bouwwerken beeldbepalend zijn.

De specialist maakt op basis van de dorpsbiografie en met behulp van bestaande inventarisaties een groslijst van bouwwerken. Deze wordt gezamenlijk met lokale deskundigen bekeken en aangevuld en samen wordt onderzocht of er karakteristieken van de gemeenten of zelfs van de kernen te ontdekken vallen.

Bij het bepalen van karakteristieke bouwwerken of beeldbepalende bouwwerken gaat het om de technische waardering van de bouwwerken. Dit werk zal uitgevoerd worden door een specialist. Echter ook de emotionele band en beleving van bewoners hoort bij een goede waardering evenals lokale culturele ontwikkelingen. Deze lokale verhalen en emoties kunnen we alleen ophalen door hierbij lokale deskundigen, geïnteresseerden en ook de bewoners of eigenaren van de gebouwen te betrekken.

Stappen

1. Voorbereiding

Stakeholderanalyse: Gemeente & IKL

Analyse aanwezige data: Gemeente & IKL

Risicomanagement: stakeholders worden in kaart gebracht, wie kan waarvoor gevraagd worden en heeft waarvan kennis. Welke partijen en personen mogen we zeker niet overslaan? Van alle personen en partijen wordt bekeken waarvoor we ze vragen in dit traject.

2. Aftrap

We gaan met alle lokale deskundigen, specialist, gemeente en IKL om tafel. Hier wordt het project besproken. Waarom doen we het, hoe doen we het, wie doet het?

Deze sessie is ook bedoeld om te bepalen wie aan welke kernensessie meedoet en in hoeveel sessies kernensessies we de gemeente moeten opdelen.

Resultaat: de stakeholders weten wat het project inhoudt, kennen de kaders waarbinnen gehandeld wordt en zijn opgeroepen om te participeren.

3. Dorpsbiografie

Samen met lokale deskundigen beschrijven we de ontstaansgeschiedenis van het dorp in woord en beeld.

Dit begint met een eerste analyse opgesteld door IKL en aangevuld met kennis vanuit de gemeente. Belangrijke data zijn hierbinnen minuutplannen en kadasterkaarten. We proberen een beeld te verkrijgen van de ontwikkeling van de kern per 50 jaar.

Hierna worden sessies georganiseerd met de relevante lokale deskundigen om zo te komen tot een verdieping. Indien de lokale mensen hiertoe bereid zijn wordt gezamenlijk de dorpsbiografie geschreven.

We gaan uit van maximaal 3 sessies voor de 5 kernen.

Resultaat: dankzij de biografie worden structuren en ensembles zichtbaar. Het is een goede basis voor de specialist om de karakteristieke bouwwerken te bepalen.

Risicomanagement: door het opstellen van een goede analyse vooraf kunnen we sturen op de uitkomst. IKL vraagt gericht personen om mee te werken voor specifieke onderdelen. We kiezen voor kleinere groepjes, gericht op deskundigheid van bepaalde kernen. De stakeholderanalyse bepaalt hoe we de gemeente het best kunnen indelen en welke personen we vragen bij welke sessie.

4. Van biografie naar bouwwerken

Wanneer de biografieën gereed zijn worden hier de bestaande, bekende inventarisaties overheen gelegd zoals de bestaande lijst karakteristieke gebouwen en de objecten uit het Monumenten Inventarisatie Project (MIP). De specialist maakt van tevoren een groslijst van bouwwerken, hiervoor wordt onder andere gekeken naar diverse functies, maatschappelijk, industrieel, agrarisch etc. Deze groslijst wordt van tevoren verstuurd aan alle stakeholders.

In een bijeenkomst met de gezamenlijke lokale deskundigen, gemeente en IKL worden de objecten gecontroleerd op volledigheid. Ook wordt gezamenlijk bepaald wat nu de karakteristieken (bouwstijl, materiaal, architect, etc.) zijn voor de regio, de gemeente of zelfs het dorp.

In deze fase kunnen er bouwwerken bijkomen maar ook afvallen.

Resultaat: een groslijst met bouwwerken en karakteristieken inzichtelijk waarbij wordt gestreefd naar een typologische staalkaer voor de gehele gemeente.

Risicomanagement: de dorpsbiografieën zijn een gezamenlijk product. Hierover zal weinig discussie meer mogelijk zijn. Dit zijn de gebieden waarop de focus ligt.

Door gebruik te maken van reeds bestaande inventarisaties hoeft alleen nog gevraagd te worden of er bouwwerken ontbreken of waarom bouwwerken überhaupt eerder op een lijst stonden.

De deelnemers wordt duidelijk verteld dat de ontstane groslijst gewaardeerd wordt door een specialist, waarom dit is en op welke wijze.

5. Waarderen en beschrijven van de bouwwerken

Aan de hand van vastgestelde criteria worden de gebouwen gewaardeerd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft hiervoor een standaard ontwikkeld. Daarmee kunnen de monumentale waarden van een gebouw helder en eenduidig vastgesteld worden. De waardering speelt een leidende rol bij het aanwijzen van een gebouw als karakteristiek of juist als beeldbepalend. Hierdoor worden de resultaten van dit project landelijk geaccepteerd.

De waardering is gebaseerd op vijf hoofdcriteria die zijn onderverdeeld in subcriteria. De vakgebieden kunst en geschiedenis vormen de basis van de waardering van het gebouwde erfgoed. Maar daarnaast spelen ook geestelijke, geografische, sociaal-economische, bestuurlijke en technische ontwikkelingen een rol in de waardering, naast gaafheid en zeldzaamheid. Ieder monument heeft een eigen palet van waarden.

I. Cultuurhistorische waarden

1. belang van het object/complex als bijzondere uitdrukking van (een) culturele, sociaal-economische en/of bestuurlijke/beleidsmatige en/of geestelijke ontwikkeling(en);
2. belang van het object/complex als bijzondere uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of historisch-ruimtelijke ontwikkeling;
3. belang van het object/complex als bijzondere uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en);
4. belang van het object/complex wegens innovatieve waarde of pionierskarakter;
5. belang van het object/complex wegens bijzondere herinneringswaarde.

II. Architectuur- en kunsthistorische waarden

1. bijzonder belang van het object/complex voor de geschiedenis van de architectuur en/of bouwtechniek;
2. bijzonder belang van het object/complex voor het oeuvre van een bouwmeester, architect ingenieur of kunstenaar;
3. belang van het object/complex wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;
4. belang van het object/complex wegens het bijzondere materiaalgebruik, de ornamentiek en/of monumentale kunst;
5. belang van het object/complex wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur(onderdelen).

III. Situationele en ensemblewaarden

1. betekenis van het object als essentieel (cultuurhistorisch, functioneel en/of architectuurhistorisch en visueel) onderdeel van een complex;
 - a. bijzondere, beeldbepalende betekenis van het object voor het aanzien van zijn omgeving;
 - b. bijzondere betekenis van het complex voor het aanzien van zijn omgeving, wijk, stad of streek;
2. a. bijzondere betekenis van het complex wegens de hoogwaardige kwaliteit van de bebouwing in relatie tot de onderlinge historisch-ruimtelijke context en in relatie tot de daarbij behorende groenvoorzieningen, wegen, wateren, bodemgesteldheid en/of archeologie;
 - b. bijzondere betekenis van het object wegens de wijze van verkaveling/inrichting/voorzieningen.

IV. Gaafheid en herkenbaarheid

1. belang van het object/complex wegens de architectonische gaafheid en/of herkenbaarheid van exterieur en/of interieur;
2. belang van het object/complex wegens de materiële, technische en/of constructieve gaafheid;
3. belang van het object/complex als nog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke of een belangrijke historische functie;
4. belang van het complex wegens de waardevolle accumulatie van belangwekkende historische bouw- en/of gebruiksfasen;
5. belang van het complex wegens de gaafheid en herkenbaarheid van het gehele ensemble van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, tuinaanleg e.d.);
6. belang van het object/complex in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving.

V. Zeldzaamheid

1. belang van het object/complex wegens absolute zeldzaamheid in architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht;
2. uitzonderlijk belang van het object/complex wegens relatieve zeldzaamheid in relatie tot één of meer van de onder I t/m III genoemde kwaliteiten.

Omdat de waardering specialistische kennis vereist van architectuur en bouwkunde is hiervoor een specialist gevraagd.

Aan de hand van alle verkregen informatie van de lokale deskundigen en de gemeente verdeelt de deskundige de bouwwerken in karakteristiek of beeldbepalend/ensemble. Karakteristieke bouwwerken worden uitgebreid beschreven conform bijlage 1, of een hiervan afgeleide. Deze omschrijving is nodig om de panden via het omgevingsplan te beschermen.

Op beeldbepalende panden en ensembles rust een lager beschermingsregime, deze hoeven dus minder uitgebreid beschreven te worden. Deze bouwwerken worden dus alleen gewaardeerd.

In dit plan van aanpak zijn wij uitgegaan van 120 te waarderen bouwwerken.

Resultaat: elk object van de groslijst is gewaardeerd op cultuurhistorie, architectuurhistorie, stedenbouwkunde, authenticiteit en zeldzaamheid.

Er een lijst met karakteristieke bouwwerken en een lijst met beeldbepalende/ensembles. De uiteindelijke keus om een bouwwerk als karakteristiek op te nemen in het omgevingsplan blijft te allen tijde bij de gemeente liggen. De lijst en de afwegingen worden daarom ook besproken met de gemeente.

Risicomanagement: de waardering heeft plaatsgevonden door een deskundige. We kunnen erop vertrouwen dat hiermee een onafhankelijk oordeel is geveld. De specialist kan indien nodig gebruik maken van de lokale kennis.

6. Betrekken bewoners

Eigenaren van bouwwerken worden tijdens een inloopavond op de hoogte gebracht van het besluit dat hun pand geselecteerd is om aangewezen te worden als karakteristiek. In een op een gesprekken kunnen we uitleggen wat dat voor hun pand betekent en kunnen ze, indien dat gewenst is, gewezen worden op mogelijkheden tot bezwaar.

Risicomanagement: we nemen de tijd om mensen persoonlijk op de hoogte te brengen. Omdat de gemeente Voerendaal voor de weg kiest om de bouwwerken via bestemmingsplan, dan wel omgevingsplan te beschermen is dit een traject dat veel meer langs de mensen heen kan gaan. Daarom is het zorgvuldig om via deze weg de mensen toch op de hoogte te stellen.

7. Rapportage

Alle opgedane kennis wordt samengevoegd in een rapportage. Het rapport omschrijft de dorpsbiografieën, laat de veranderingen van het dorp in tijd en ruimte ook in beeld zien, laat de structuren en ensembles zien, geeft per dorp een lijst van karakteristieke en beeldbepalende bouwwerken en geeft per karakteristiek bouwwerk een beknopte beschrijving, inclusief foto. Daar waar lokale verhalen bekend zijn worden deze bij de bouwwerken gepresenteerd. Het rapport wordt opgesteld door IKL en de specialist

8. Algehele communicatie

We willen tijdens het proces alle bewoners van Voerendaal betrekken. Belangrijke hulpmiddelen hiervoor zijn de lokale media, de social media van de gemeente en facebookpagina's als Voelender vreuger.

We houden de inwoners op de hoogte van het project, vertellen bijzonder verhalen bij bijzondere bouwwerken of halen juist verhalen op van bouwwerken.

Tijdens open monumentendag, of in de maand van de geschiedenis kunnen we een "expositie" houden van de bijzonder bouwwerken van Voerendaal. De lokale fotoclub van Voerendaal zou hierin een rol kunnen spelen.

Ook organiseren we een publiekswedstrijd voor het meest bijzondere bouwwerk van Voerendaal.

Algemene uitgangspunten:

- De gemeente stelt het bouwarchief beschikbaar;
- Tijdens de sessies met lokale deskundigen kunnen we gebruik maken van o.a. cyclomedia beelden;
- Communicatie gebeurt in samenwerking met de gemeentelijke communicatieafdeling.

3 Planning

Stap	Jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sept	okt
1 analyse										
2 dorpsbiografie										
2.1 startsessie										
3 van biografie naar bouwwerk										
4 waardering										
5 bewoners										
6 rapportage										
7 inwoners										

4 Kosten

	stap	Substap	kosten
0	startoverleg projectteam		€ 720,00
0	Plan van aanpak	Inclusief vooroverleg, contacten externen	€ 2.660,00
1	analyse		€ -
		Stakeholderanalyse met gemeente	€ 380,00
		Data-analyse, gemeentelijst, topotijdreis	€ 380,00
2	aftrap		€ -
		startsessie	€ 1.100,00
3	Dorpsbiografie		€ -
		Data-analyse, kadastraal	€ 1.520,00
		3 sessies	€ 2.280,00
		5* 1-1 gesprek	€ 1.900,00
		Uitwerken	€ 7.600,00
4	van biografie naar bouwwerk		€ -
		sessie	€ 1.440,00
		Opstellen groslijst	€ 340,00
5	waarderen en beschrijven		€ -
		waarderen en beschrijven 120 objecten	€ 25.500,00
		Overleggen	€ 1.800,00
6	bewoners		
		inloopavond	€ 1.440,00
7	rapportage		€ 2.880,00
8	inwoners		€ 1.900,00

€ 53.840,00

subtotaal € 53.840,00

onvoorzien 10% € 5.384,00

kosten communicatie / tentoonstelling / wedstrijd € 1.000,00

totaal € 60.224,00

De totale kosten bedragen € 60.224,- exclusief BTW.

Bijlage 1: format omschrijving karakteristiek bouwwerk

Adres	...	overzichtsfoto('s)
Bekend als	...	
Bouwjaar/-periode	...	
Architect	...	
Bouwstijl(en)/-stroming	...	
Ensemblewaarde	geen/matig/sterk	detailleringsfoto('s)
met adressen:	...	
	...	
	...	
	...	
(Bouw)historie	- hoe heeft het bouwwerk zich in de loop der tijd ontwikkeld (tevens wat betreft functies) - bouwtechniek - emotionele / cultuurhistorische betekenis	
Karakteristieke kenmerken/elementen	<u>toelichting o.b.v. selectiecriteria</u> - bijvoorbeeld architectuur(historisch), stedenbouwkundig, cultuurhistorisch, herkenbaarheid, zeldzaamheid <u>concrete omschrijving van de specifieke behoudenswaardige onderdelen, bijvoorbeeld:</u> - gevel(opbouw) - decoratie/accenten/detaillering - elementen als dakkapel/balkon etc. - ramen & kozijnen - raam- & deurstijlen - metselwerk - kap(vorm) - bouwmassa/maatvoering - situering/samenhang	
Ontwikkelvisie	- staat & onderhoudsbehoefte - materiaalgebruik - kleurstelling	